

ระบบการเงินของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

Financial System of Buddhist Economics

พรญาณี แพงสุดโท¹ และ นรชิต จิรส์ทธรรม²

Pornyanee Phaengsuttho¹ and Norachit Jirasatthum²

^{1,2} คณะเศรษฐศาสตร์

^{1,2} Faculty of Economics

^{1,2} มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{1,2} Khon Kaen University

บทคัดย่อ

บทความนี้เสนอว่าระบุนิยามสร้างวิถีการดำรงชีวิตด้วยตัวของมันเอง ทางออกจากวิกฤตินี้คือการเสาะหาแนวทางของระบบการเงินทางเลือก ดังนั้นบทความนี้จึงมุ่งต่อยอดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธของ อภิชาติ ปันนเสน ด้วยการพัฒนารอบคิดเรื่องระบบการเงินแบบพุทธเศรษฐศาสตร์ขึ้น บทความนี้เสนอว่า ในการสร้างระบบการเงินแบบพุทธเศรษฐศาสตร์นั้น สถาบันการเงินต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธนาคาร ธนาคารกลาง ตลาดหลักทรัพย์ จำเป็นต้องอยู่ในหลักการแห่งปัญญานิยมและอหิงสธรรม (ความไม่เบียดเบียน) หลักการเหล่านี้ช่วยส่งเสริมให้ระบบการเงินทำงานอย่างไม่มีความเห็นแก่ตัว และเป็นไปเพื่อความผาสุกของสังคม

คำสำคัญ : เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, ระบบการเงิน, ปัญญานิยม

Abstract

This paper argues that capitalism itself produces financial crises. Solution to this crisis is to seek for an alternative financial system. This paper aims to extend Buddhist economics of Aphichai Puntasen by developing a Buddhist economic framework of financial system. The paper argues that in constructing this new Buddhist financial system, financial institutions including banks, the central bank, the stock exchange market requires to be under the Buddhist principle of *paññā* and nonviolence. These principles enhance the financial system to operate with selfless and serve for the betterment of the society.

Keywords: Buddhist Economics; financial system; *paññā*

บทนำ

วิกฤติโลกการเงินในปัจจุบันเกิดจากระบบทุนนิยมที่ถูกนำทางโดยเศรษฐกิจศาสตร์กระแสหลักที่มีมุมมองส่งเสริมอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจที่เน้นให้บุคคลแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งมุมมองต่อมนุษย์และเศรษฐกิจดังกล่าวได้ถูกโต้แย้งโดยเศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธ เริ่มตั้งแต่ อี.เอฟ. ชูเมกเกอร์ (2537) ที่นำมรรคแปดของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เรื่อง “ล้มมาอาชีวะ” กับการผลิตและการทำงานที่ไม่ได้มีผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจเป็นที่ตั้ง การผลิตแบบชาวพุทธของชูเมกเกอร์ คือการผลิตที่มีขนาดเล็กเน้นให้คนทำงานร่วมกัน เพื่อลดความแปลกแยกและเพิ่มคุณค่าในตัวเอง นอกจากนี้พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต (2548) ได้วิจารณ์เศรษฐกิจศาสตร์กระแสหลัก โดยใช้หลักการ “ทางสายกลาง” หรือ มัชฌิมา เพื่อเสนอกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ควรถูกผลักดันด้วยกิเลส การบริโภคไม่ควรบริโภคเพื่อให้ได้กิเลสมากที่สุด แต่ควรบริโภคแต่น้อยเพื่อให้เกิด “คุณภาพชีวิต” มากที่สุด ในทางเดียวกันการผลิตก็ต้องผลิตโดยไม่มีการเบียดเบียนผู้อื่นด้วย อย่างไรก็ตามทั้งสองที่กล่าวมายังไม่ได้มีทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธที่ครอบคลุม ตรงนี้ อภิชัย (2547) ได้สร้างคุณูปการอย่างมากในการประสานเศรษฐกิจศาสตร์แบบตะวันตกเข้าสู่หลักการพุทธศาสนาโดยนำหลักการ คือ “ปัญญา” แบบพุทธศาสนา เชื่อมโยงเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจแบบชาวพุทธขึ้นมา

อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของเศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธที่เกิดขึ้นยังไม่ไปถึงการเสนอระบบเศรษฐกิจภาคการเงิน ทั้งที่วิกฤติการณ์เศรษฐกิจบนโลกใบนี้มีความเชื่อมโยงกับภาคการเงินด้วย ตรงนี้จึงนำไปสู่วัตถุประสงค์ของบทความที่ต้องการพัฒนามโนทัศน์ของเศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธ เพื่อเสนอระบบการเงินภายใต้ที่มีปัญญานิยมและอหิงสธรรม

เนื้อหาต่อจากนี้เป็นการชี้ให้เห็นปัญหาด้านเศรษฐกิจการเงินของระบบทุนนิยมในส่วนที่สอง จากนั้นส่วนที่สามนำเสนอมนทัศน์หลักของเศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธ ส่วนที่สี่เป็นการเสนอตัวแบบระบบการเงินในวิถีพุทธ และส่วนสุดท้ายเป็นการสรุป

ปัญหาของโลกเศรษฐกิจการเงินที่สร้างโดยเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก และลัทธิเสรีนิยมใหม่

1. เศรษฐศาสตร์กระแสหลักกับความยึดมั่นในตลาดเสรี

ลักษณะสำคัญของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก¹ คือ การเชื่อมั่นในกลไกตลาดเสรีว่าเป็นสิ่งที่น่าปรารถนาในการจัดการเศรษฐกิจมากที่สุด จนตลาดเสรีกลายเป็นภาพตัวแทนที่สื่อถึงการทำงานของระบบทุนนิยม (นรชิต, 2559) ความเชื่อนี้ดังกล่าวเสนอด้วยทฤษฎีดุลยภาพ ที่เน้นการทำงานด้วยกลไกตลาด ขับเคลื่อนด้วยผลประโยชน์ของหน่วยเศรษฐกิจที่มีเหตุผล หรือ มีความเป็น “สัตว์เศรษฐกิจ” (homo economicus) ทั้งจากผู้ซื้อ (อุปสงค์) ที่ต้องการบริโภคสินค้าเพื่อความพอใจสูงสุด และ ผู้ขาย/ผู้ผลิต (อุปทาน) ที่ต้องการผลิตสินค้าเพื่อกำไรสูงสุด ทำยที่สุดพลังการตัดสินใจเพื่อประโยชน์สูงสุดของทั้งสองฝั่ง หรือที่เรียกว่า “มือที่มองไม่เห็น” (invisible hand) เป็นตัวกำหนด “ดุลยภาพ” หรือ ก็คือ ระดับราคาสินค้าที่ไม่ทำให้เกิดภาวะสินค้าขาดตลาดหรือล้นตลาด และในภาวะเดียวกันนี้ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคต่างได้ผลประโยชน์มากที่สุด ทั้งนี้การนำเสนอทฤษฎีดุลยภาพดังกล่าว นักเศรษฐศาสตร์ไม่ใช้ปากเปล่า หากแต่นำเอาคณิตศาสตร์ขั้นสูงมาเป็นเครื่องมือในการอธิบาย เพื่อให้ทฤษฎีของตนดูมีความเป็นวิทยาศาสตร์และน่าเชื่อถือ

อย่างไรก็ตามปัญหาของทฤษฎีดุลยภาพคือ มันละเลย ปัจจัยทางการเมือง สังคม สถาบัน ฯลฯ โดยกำหนดให้ปัจจัยเหล่านั้นเป็นตัวแปรภายนอกและคงที่ ทั้งที่จริงแล้วถ้าหากมองแบบ ธอร์สไตน์ เวบเบลน (Thorstien Veblen) ผู้เป็นเจ้าของสำนักเศรษฐศาสตร์สถาบัน ปัจจัยภายนอกเหล่านั้นล้วนไม่เคยมองที่และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมตลอดเวลา เศรษฐศาสตร์จึงไม่ใช่วิชาที่ศึกษาแค่การกำหนดราคาเท่านั้น หากแต่ต้องพิจารณาปัจจัยอื่นๆ ที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการกระจายและจัดสรรทรัพยากรดังที่เป็นอยู่ (Landreth and Colander, 2013) ซึ่งในประเด็นนี้ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ได้โจมตี

¹ เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ณ ที่นี้หมายถึง เศรษฐศาสตร์แบบสำนักนีโอคลาสสิก (Neo-Classical Economics) เน้นการวิเคราะห์ถึงความเป็นเหตุเป็นผล ความเป็นปัจเจกชนและดุลยภาพ

การทำงานของตลาดเสรีอย่างมาก โดยชี้ให้เห็นถึงพลังแห่งความขัดแย้งระหว่างชนชั้นว่าเป็นเนื้อแท้ของระบบทุนนิยม ที่ทำให้มันไม่มีเสถียรภาพเหมือนในทฤษฎีดุลยภาพ นั่นเพราะว่าการผลิตในระบบทุนนิยมตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ชนชั้นนายทุนเอาัดเอาเปรียบ โดยขูดรีดมูลค่าส่วนเกินจากชนชั้นแรงงาน การผลิตเพื่อสะสมทุนนำไปสู่วงจรที่นายทุนใช้เครื่องจักรแทนกำลังคน ทำให้แรงงานถูกปลด เมื่อไม่มีคนทำงานท้ายที่สุดของที่ผลิตออกมาก็ขายไม่ได้ จนทำให้เกิดวิกฤติการณ์เศรษฐกิจและมวลหมู่ชนชั้นแรงงานต่างออกมาปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบบไปสู่คอมมิวนิสต์

แม้ว่าประเด็นของมาร์กซ์ยังคงเป็นที่ถกเถียง เพราะว่าท้ายที่สุด ระบบทุนนิยมก็ไม่ล่มสลายตามคำทำนายของทฤษฎี รวมถึงโลกแห่งการผลิตก็มีความซับซ้อนมากกว่าในยุคของมาร์กซ์มาก แต่ทฤษฎีของมาร์กซ์ทำให้เราเห็นว่า การขูดรีดภายในระบบทุนนิยมนั้นเป็นหนึ่งในกลไกผลิตซ้ำวิกฤติให้เกิดขึ้นเรื่อยๆ (เช่น Maniatis, 2012 และ Photis, 2019) ซึ่งความเป็นจริงก็เป็นเช่นนั้น เพราะในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาเราประสบกับวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจนับไม่ถ้วน ไม่ว่าจะเป็นวิกฤติเศรษฐกิจตกต่ำในทศวรรษ 1930 วิกฤติเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกาที่มาจากปัญหาของระบบธนาคาร ค.ศ. 2008 วิกฤติเศรษฐกิจยุโรปเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายของสหภาพยุโรป เหตุการณ์ยึดถนนวอลสตรีท ในสหรัฐเป็นการประท้วงเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ฯลฯ

ในการนี้ระบบทุนนิยมไม่ใช่เพียงตัวละครเดี่ยวที่รังสรรค์วิกฤติการณ์ขึ้น ทั้งนี้การวิเคราะห์วิกฤติทุนนิยมทำไม่ได้เลยถ้าหากเราไม่พูดถึง “ลัทธิเสรีนิยมใหม่” (neoliberalism) อันถือเป็นกรอบอุดมการณ์ใหญ่ที่ส่งเสริมให้ลัทธิเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีแพร่กระจายไปทั่วโลก

2. ลัทธิเสรีนิยมใหม่และการสะสมทุนด้วยการปล้นชิง

ลัทธิเสรีนิยมใหม่ถือกำเนิดท่ามกลางวิกฤติการณ์ของการสะสมทุนในช่วงทศวรรษ 1970 เป็นพัฒนาการอีกขั้นตอนหนึ่งของระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นพร้อมกับกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่มีการปรับโครงสร้างทางสถาบันหลังจากแนวความคิดแบบเคนเซียน (Keynesian) ที่รัฐเป็นผู้ควบคุมและกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ

ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นพร้อมกันของภาวะเงินเฟ้อสูงและการว่างงานสูง (stagflation) ลัทธิเสรีนิยมใหม่ต้องการลดขนาดและบทบาทของรัฐ โดยส่งเสริมให้ตลาดเสรีเป็นศูนย์กลางในการแสวงหาประโยชน์ของปัจเจกบุคคล มุมมองนี้ได้ถูกนำมาไปยังภาคของนโยบายการเมือง โดยลัทธิเสรีนิยมได้สนับสนุนการโอนกิจการสาธารณะให้กลายเป็นของเอกชนโดยอ้างผลประโยชน์ว่าเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ

นับตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา ผลแห่งฉันทามติอสังขัตติยได้ทำให้ลัทธิเสรีนิยมใหม่ได้ขยายตัวไปทั่วโลกในนามของเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี โดยมีภาคการเงินเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมต่อเศรษฐกิจ และเป็นเครื่องมือในการตักตวงความมั่งคั่ง ประเทศพัฒนาได้ประโยชน์จากนโยบายเพื่อการเปลี่ยนแปลงให้ประเทศกำลังพัฒนาไปสู่ทุนนิยมด้วยโครงการลงทุนต่างๆ ดังนั้นภายใต้กลไกของรัฐแบบเสรีนิยมใหม่ ผลประโยชน์จึงได้จากกระบวนการ “ธนาทุนวิตร” หรือการขยายอำนาจของภาคการเงิน ด้วยการผลักดันให้ทุนเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี รวมถึงการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์ทางการเงินใหม่ๆ เพื่อจูงใจและระดมเงินทุนจากแหล่งต่างๆ

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาด้านการเงินสวนทางกับความก้าวหน้าในด้านสิทธิมนุษยชน ลัทธิเสรีนิยมใหม่กระตุ้นให้เกิดการสะสมทุนที่ให้ความสำคัญกับระบบการเงินมากกว่าปากท้องของคนทั่วไป ศูนย์กลางอำนาจกลายเป็นตัวละครหลัก เช่น บรรษัทข้ามชาติ และชนชั้นนำทางการเงิน พวกเขามีอำนาจจากการอ้างอุดมคติของเสรีภาพเข้ามาแทรกแซงและบิดเบือนโครงสร้างสถาบันเพื่อให้เอกชนเข้าไปเป็นตัวแทนแห่งรัฐ ทำให้ภารกิจสาธารณะไม่ใช่เพื่อการสาธารณะอีกต่อไป แต่เป็นนโยบายเพื่อสนองการสะสมทุนของเอกชนเป็นหลัก

มันจึงอาจกล่าวได้ว่าลัทธิเสรีนิยมใหม่กระตุ้นให้เกิดการสะสมทุนแบบ “ปล้นชิง” (ฮาวี, 2555) อันเป็นรูปแบบการสะสมทุนที่รุนแรงกว่าในอดีตก่อนหน้านี้ กำเนิดของลัทธิเสรีนิยมใหม่ เพราะมันเป็นการสะสมทุนที่ทำให้สมบัติสาธารณะกลายเป็นของเอกชนไปสิ้น (เช่น สิทธิในการดูแลสุขภาพของผู้คน ก็ถูกผลักให้กลายเป็นความรับผิดชอบของระบบประกันชีวิต กลายเป็นว่าบริษัทประกันได้กำไรไป อีกทั้งยังนำเงินที่ผู้คนจ่ายไปลงทุนเพื่อให้งอกเงยเพิ่มขึ้น) การสะสมทุนด้วยการ

ปล้นชิง ใช้ประโยชน์จากกระบวนการธนาคุณวัตรเพื่อลดกฎเกณฑ์ในภาคการเงิน อันเป็นการเปิดช่องให้ กองทุนประกันความเสี่ยงหรือเฮดจ์ฟันด์ (hedge fund) และสถาบันการเงินที่เป็นตัวหลักในการดำเนินการปล้นชิง ไม่ว่าจะเป็นการหลอกลักไต่จากอัตราดอกเบี้ยของการเปลี่ยนแปลงนโยบายการเงิน การปั่นฟองสบู่ หรือแม้แต่การหาผลประโยชน์จากระบบการเงินที่อ่อนแอในประเทศที่กำลังพัฒนา แต่การปล้นชิงยังไม่หมดเท่านั้น เนื่องจากการบริหารจัดการและแสวงหาผลประโยชน์จากวิกฤติโดยสถาบันการเงินอย่างกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ที่สวมบทเป็นผู้ช่วยเหลือเข้าไปช่วยประเทศที่กำลังจะล้มละลาย แต่ต้องแลกกับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจตามแบบเสรีนิยมใหม่ ที่แอบแฝงไปด้วยข้อผูกมัดและการอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ เช่น การเปิดตลาดแก่เงินลงทุนระยะสั้น จนทำให้เงินทุนมหาศาลไหลออกจากประเทศกำลังพัฒนาอย่างรวดเร็ว และสุดท้ายก็นำไปสู่วิกฤติการณ์ทางการเงิน

กรณีของการเกิดวิกฤติการณ์จากลัทธิเสรีนิยมใหม่สามารถดูได้จาก ในช่วงทศวรรษที่ 1980 ที่ญี่ปุ่นและกลุ่มเสือเศรษฐกิจในเอเชียรุ่งเรืองสามารถแข่งขันในระบบเศรษฐกิจโลก ธนาคารกลางของประเทศเหล่านี้มีการเร่งการเปิดเสรีภาคการเงินมากขึ้น และมีการแปรรูปจากสิ่งที่เคยเป็นสมบัติสาธารณะให้กลายเป็นของเอกชน ทำให้การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศและการลงทุนในหลักทรัพย์สูงขึ้น ภาคการเงินกลายเป็นศูนย์กลางความมั่งคั่ง เอื้อให้กลุ่มคนที่มีอำนาจสะสมความมั่งคั่งส่วนบุคคล อำนาจได้ไหลเวียนจากภาคการผลิตไปสู่การผูกขาดในภาคการเงินจากการเก็งกำไร แต่ในทศวรรษ 1990 เกิดวิกฤติการเงินในญี่ปุ่นเกิดฟองสบู่แตกจากการเก็งกำไรอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 1997 ก็เกิดเกิดวิกฤติการณ์เงินของภูมิภาคเอเชียโดยเริ่มจากไทยและลามไปยังประเทศอื่น ซึ่งเป็นวิกฤติจากเงินกู้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เพราะเงินที่เอกชนกู้มาส่วนใหญ่นั้นนำไปลงทุนในภาคที่ไม่ก่อให้เกิดผลผลิต (unproductive) เช่น อสังหาริมทรัพย์ นอกจากนี้วิกฤติในสหรัฐอเมริกาที่รู้จักกันในนาม “subprime crisis” เกิดจากการเก็งกำไร ในตลาดอสังหาริมทรัพย์ การหาทำไรแบบต่างๆ ของกิจการวานิช และการขยายสินเชื่ออย่างเกินของเขตและไร้ความระมัดระวังของเหล่าธนาคารและบริษัทประกัน ทำให้ตลาดการเงินสหรัฐฯ

ล้มเหลวในการทำหน้าที่ควบคุมทำให้มีการก่อหนี้วันเป็นหลายรอบทวีคูณผ่านการซื้อขายตราสารอนุพันธ์ต่างๆ ซึ่งวิกฤติการณ์ได้ส่งผลกระทบไปทั่วโลก

เหตุการณ์เหล่านี้เกี่ยวข้องกับลัทธิเสรีนิยมใหม่โดยตรง เพราะมันเป็นตัวกระตุ้นให้ประเทศที่เกิดวิกฤติเชื่อมต่อกับธนาคารตัวอย่างเกินพอดี จนทำให้เกิดการทะลักล้นของทุนจนเกินจะจัดการ นอกจากนี้การเกิดวิกฤติในที่ต่างๆ ทั่วโลกยังสะท้อนว่าการผูกโยงระบบการเงินโลกเข้าไว้ด้วยกันได้ทำให้เกิดวิกฤติแพร่กระจายจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งได้รวดเร็วขึ้น และอาจเกิดขึ้นได้ถี่ขึ้น ดังนั้นเราไม่สามารถพ้นจากวิกฤติการณ์ได้เลย ถ้าหากไม่ก้าวข้ามพันธวิธีคิดแบบเสรีนิยมใหม่

มโนทัศน์สำคัญของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

กรณีของประเทศไทย รูปแบบเศรษฐกิจทางเลือกหนึ่งคือการนำหลักพุทธศาสนามาปฏิบัติเน้นการพัฒนาคนและสังคมขนาดเล็ก ที่เรียกว่าพุทธสถานสันติอโศก² ซึ่งระบบเศรษฐกิจแบบชาวสันติอโศก คือการปฏิบัติธรรมผ่านการใช้แรงงานและปัญญาร่วมกันในระบบการผลิตที่ทำเพื่อส่วนรวมโดยไม่เอากำไร ส่วนการบริโภคเป็นไปอย่างประหยัด ปราศจากสิ่งหรูหราฟุ่มเฟือย ความดีของชาวอโศกนิยามจากการเสียสละ กล่าวคือ ในระบบทุนนิยมทั่วไปผู้คนต่างผลิตเพื่อสะสมทรัพย์สินตามความโลภ แต่ในวิถีของชาวอโศก ยิ่งสมาชิกมีส่วนร่วมมากเท่าใด พวกเขายินดีที่จะเสียสละทรัพย์ให้แก่ชุมชนในหลายรูปแบบ เช่น ยอมรับค่าจ้างน้อยลงทุกๆ ที่ความรับผิดชอบมากขึ้น หรือ การบริจาคทรัพย์สินส่วนตัวกลับไปให้ชุมชน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าวิถีการผลิตของชาวสันติอโศกเน้นการสะสม “บุญ” หรือที่ กนกศักดิ์ (2550) นิยามว่าเป็นระบบเศรษฐกิจแบบ “บุญนิยม”³ อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจแบบบุญนิยมมีข้อหว่ออยู่ คือ หลักการนี้มีระบบที่ “ปิด” เพราะเน้นมุมมองภายในเฉพาะมิติชุมชนทำให้มองไม่เห็นบทบาทของสถาบันการเงินที่อาจเข้ามาส่งเสริมรูปแบบการผลิตแบบพุทธได้ หลักการนี้มองพลังของสถาบันภายนอกเป็นสิ่งที่มารบกวน

² พุทธแบบสันติอโศกนั้นยังไม่ได้ถูกยอมรับโดยมหาเถรสมาคม

³ นอกจาก กนกศักดิ์ ยังมีนักวิชาการต่างประเทศศึกษารูปแบบการจัดการการผลิตของชาวสันติอโศกด้วย โปรดดู Heikkilä-Horn (1996), Essen (2005) และ Mackenzie (2006)

นิพพานแห่งเศรษฐกิจของการสะสมบุญ ซึ่งตรงนี้ต่างกับหลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธของปยุตโตและอภิชาติ ที่นำเสนอหลักการในเชิงทั่วไปมากกว่า เพราะมองเศรษฐกิจทั้งระบบ ทำให้มีความเป็นไปได้ในการพัฒนาแนวคิดเรื่องระบบการเงินแบบพุทธ ในการนี้ผู้เขียนจึงขออภิปรายมโนทัศน์หลักที่ช่วยสร้างความเป็นไปได้ที่จะเสนอแนวทางของระบบการเงินแบบพุทธ ซึ่งคือ ปัญญานิยม และ อหิงสกรรม

1. ปัญญานิยม

ระบบปัญญานิยม เป็นระบบการเน้นความเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างตามสภาวะความเป็นจริงตามธรรมชาติ ซึ่งในสถานการณ์ที่ทุกอย่างมีเปลี่ยนแปลง และมีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา อันเป็นกฎของธรรมชาติของพุทธที่เรียกว่า อนิจจัง หรือความไม่มั่นคง ซึ่งการวิเคราะห์โดยใช้ระบบปัญญานิยม มีมุมมองที่เป็นองค์รวมและมีความเป็นพลวัตร เน้นความเป็นเหตุและผลต่อกัน และใช้ปัญญาในการแก้ไข ปัญหาที่สาเหตุ ปัญญาจะเกิดขึ้นได้ต้องมีไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา กล่าวคือ ปัญญาในรูปแบบศรัทธาทำให้เกิดศีล ทำให้ความยึดมั่นทำดี เมื่อละเว้นชั่วแล้วชีวิตย่อมสงบสุขทำให้เกิดสมาธิ สมาธิอันวยให้เกิดสติ ทำให้การพิจารณาสิ่งต่างๆ สอดคล้องกับความจริง สุดท้ายทำให้เกิดการพัฒนาปัญญาระดับสูงที่เข้าใจในวงจรแห่งความดีเห็นได้ว่าระบบปัญญานิยมนี้ไม่ได้มีลักษณะความมีเหตุผลในทางเดียว หากแต่เป็นความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในรูปแบบไตรสิกขาเพื่อสั่งสมปัญญาให้เพิ่มพูนขึ้น

วิธีการผลิตแบบปัญญานิยม ช่วยให้เกิดการตั้งคำถามว่า การผลิตและการสะสมทุนนั้นได้เบียดเบียนใครหรือไม่ หรือส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือไม่ ความรู้ที่ใช้ในการผลิตนั้นสอดคล้องและเกื้อกูลกับความเป็นไปของธรรมชาติหรือก่อให้เกิดปัญหาหรือส่งเสริมกิเลสให้มากขึ้นหรือไม่ การผลิตแบบปัญญานิยมไม่ได้ตั้งเป้าหมายที่กำไรสูงสุดภายใต้ต้นทุนต่ำที่สุด หากแต่มองการผลิตเป็นกระบวนการสร้างปัญญาไปสู่ศานติสุขเชิงโลกธรรม ภายใต้การเบียดเบียนให้น้อยที่สุด ดังนั้นการผลิตแบบปัญญานิยมจึงตรงกันข้ามกับวิธีการสะสมทุนแบบปล้นชิง เพราะมันหมายถึงความยั่งยืนในความหมายที่ว่า การผลิตที่เกิดขึ้นต้องไม่ก่อให้เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจและหายนะทางธรรมชาติแก่มวลมนุษย

ในการนี้ ระบบเศรษฐกิจต้องมีผลสุทธิของการผลิตที่มากกว่าของเสียหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยต้องมีการจัดการของเสียจากระบบซึ่งเป็นเรื่องปกติในการผลิตเชิงกายภาพให้ได้ และถูกควบคุมด้วยการบริโภคแบบปัญญา อันเป็นการบริโภคแต่พอดี เพื่อหล่อเลี้ยงตัวเองและคำนึงถึงผู้อื่น ไม่ใช่การบริโภคตามกิเลส อันนำไปสู่การปลุกปั่นการผลิตในเชิงวัตถุอย่างไม่มีสิ้นสุด

2. อหิงสธรรม

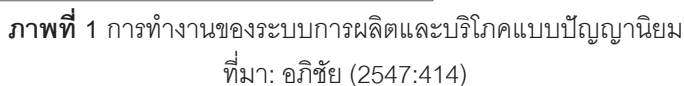
อหิงสธรรมและปัญญานิยมเป็นสิ่งที่เกื้อกูลกัน อหิงสธรรมอยู่บนหลักแห่งการกระทำที่ไม่เบียดเบียน โดยตั้งมั่นอยู่บนความรู้จักประมาณตน กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีอหิงสธรรมเน้นการไม่เบียดเบียนเป็นหลัก กล่าวคือ มนุษย์ต้องรู้จักบริโภคเพื่อตอบสนองของความเรียบง่ายไม่ใช่ความฟุ้งเฟ้อ และการบริโภคนั้นต้องเกิดคุณภาพแก่ตน ทำให้ร่างกายมั่นคงและสามารถดำรงชีพชอบอันทำให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม ในทางเดียวกัน ในการผลิตต้องใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะ มีการใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นตามสมควร เพื่อลดการแย่งชิงจากที่อื่นๆ และต้องผลิตภายใต้เทคโนโลยีที่เกื้อกูลสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ การผลิตในกรอบอหิงสธรรมไม่ได้ห้ามการสะสมทุน แต่การสะสมนั้นต้องเป็นไปเพื่อทำให้กิจการขยายตัวอย่างมีคุณภาพ ไม่ใช่ขยายตัวเพื่อสนองกำไรตามตรรกะของทุน การถือครองทรัพย์สินเป็นสิ่งที่ทำได้ แต่ต้องครอบครองให้พอดีต่อความจำเป็นในการดำรงชีพ โดยส่วนเกินควรมีการแบ่งปันเพื่อสังคม ดังนั้นระบบเศรษฐกิจแห่งอหิงสธรรมจึงเป็นระบบที่ไม่เบียดเบียนและเกื้อกูลผู้ที่อยู่ในสังคม

อย่างไรก็ตามพฤติกรรมทางเศรษฐกิจทุกวันนี้ได้ถูกแทรกแซงด้วยเทคโนโลยีทางการเงินที่กระตุ้นให้เกิดการบริโภคและการผลิตเพื่อประโยชน์ในทางวัตถุและเงินตราเป็นหลัก ภายใต้การรวมศูนย์ของทุนในกลุ่มบรรษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ที่มีการสร้างผลิตภัณฑ์ทางการเงินขึ้นมาเพื่อเพิ่มทางเลือกการลงทุนและป้องกันความเสี่ยง ได้แก่ ตราสารทุน ตราสารหนี้ และตราสารอนุพันธ์ นวัตกรรมทางการเงินเหล่านี้ลวงตาให้ผู้คนมองไม่เห็นคุณค่าอันแท้จริงที่มนุษย์จะได้จากการผลิตแบบอหิงสธรรม เพราะถูกลวงตาด้วยผลตอบแทนทางการเงินเสียสิ้น เป็นต้นตอแห่งโลภะ โทสะ และ โมหะ ที่ส่งเสริมเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยความอยากได้ อยากมี

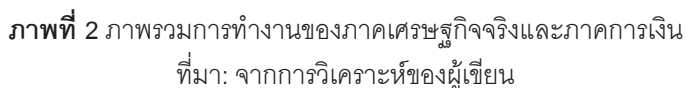
(โลภะ) ซึ่งความอยากได้ขับเคลื่อนให้มนุษย์ทำทุกวิธีเพื่อให้ได้มาแม้ต้องประทุษร้ายผู้อื่น (โทสะ) และเมื่อได้สิ่งที่อยากมาแล้วก็กลายเป็นหลงมัวเมาว่าสิ่งที่ตนทำนั้นดี และถูกต้อง (โมหะ) อหิงสธรรมจึงจำเป็นอย่างยิ่งในการควบคุมพฤติกรรมทางเศรษฐกิจมิให้หลงผิดไปในเส้นทางดังกล่าว

ระบบการเงินของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

การพัฒนาบทเสนอของระบบการเงินแบบพุทธเริ่มด้วยการพิจารณาตัวแบบเศรษฐกิจปัญญานิยมของ อภิชาติ (2547) ภาพที่ 1 ได้แสดงความสัมพันธ์ทางการผลิต ที่มีปัญญาควบคุมทั้งกระบวนการผลิตและการบริโภค โดยเน้นปัญญาเป็นปัจจัยการผลิตหลัก ซึ่งหากพิจารณาในภาพรวมจะเห็นลูกศรที่ถูกโยงจากปัญญาไปสู่ส่วนต่างๆ ไม่เว้นแม้แต่ความฉลาด กล่าวคือหลักของพุทธจะมีปัญญาเป็นส่วนสำคัญ โดยจะแตกต่างจากอารยธรรมตะวันตกที่มักจะจำกัดอยู่ที่ความฉลาด แต่ปัญญาคือความรู้ที่แจ่มแจ้งถึงที่สุดว่าอะไรเป็นอะไรเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อทางบวกหรือลบ ต่างจากความฉลาดที่มีความรู้แต่ไม่สามารถคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาได้ ในการวิเคราะห์แบบพุทธปัจจัยที่มนุษย์สร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นทุนและเทคโนโลยีหากมีแค่ความฉลาดอาจมีการนำมาใช้ที่เกิดประโยชน์แค่ตนเอง โดยที่ทำความร้ายผู้อื่นได้ การผลิตที่เน้นความฉลาดเช่น การสะสมทุนโดย เอาัดเอาเปรียบทั้งแรงงานและทรัพยากรธรรมชาติเป็นต้น ดังนั้นมนุษย์จำเป็นต้องใช้ปัญญาเพื่อจัดการชุดรีดเสีย เราอาจกล่าวได้ว่า การจัดสรรทรัพยากรของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธมีจุดเด่นที่ใช้กลไก “ปัญญา” ขึ้นำการผลิตและการบริโภค ซึ่งต่างจากระบบเศรษฐกิจทั่วไปที่ใช้กลไก “ราคา” ในการจัดสรรทรัพยากร อย่างไรก็ตามในโลกความเป็นจริง เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงกลไกราคาได้ทั้งหมด เพราะการไหลเวียนสินค้าต้องใช้เงินเป็นสื่อในการแลกเปลี่ยน ดังนั้นระบบการเงินแบบพุทธต้องทำหน้าที่ส่งเสริมให้เกิดการบริโภคและการผลิตที่ดี เพื่อทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบปัญญานิยมที่ยั่งยืน

ฉะนั้นเพื่อให้ระบบการเงินดำเนินการได้ตามมโนทัศน์ของเศรษฐศาสตร์
แนวพุทธ ผู้เขียนจึงต้องหาวิธีในการพัฒนาและเสริมส่วนของระบบการเงินในเศรษฐศาสตร์
แนวพุทธของอภิชัย ให้เป็นระบบการเงินที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ
ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตั้งอยู่บนหลักอหิงสกรรม
ไม่มีความเห็นแก่ตัว ในการนี้เราเน้นพิจารณาไปที่ระบบการเงินในฐานะที่เป็นเครื่องมือ
การระดมเงินออมและการจัดสรรไปสู่ผู้ที่ต้องการกู้ยืม

ภาพที่ 2 ได้ปรับแต่งฟังก์ชันการผลิตแบบพุทธเศรษฐศาสตร์ของอภิชัย โดยเพิ่มบทบาทของภาคการเงินเข้าไป ภาพได้แบ่งภาคเศรษฐกิจออกเป็นสองส่วน คือ ภาคเศรษฐกิจจริงที่แสดงในส่วนบนและภาคการเงินที่แสดงในส่วนล่าง โดยภาคเศรษฐกิจจริงนี้คือระบบปัญญานิยมของอภิชัย และภาคการเงินเป็นส่วนที่เพิ่มเติมเข้ามา ลูกศรสีเหลืองแสดงถึงบทบาทแห่งปัญญาในการควบคุมเศรษฐกิจทั้งสองภาค ซึ่งปัญญานิยมในระบบการเงินคือการไม่สร้างของเสียขึ้น และตัวแทนที่แสดงถึงของเสียในระบบคือหนี้เสีย หรือหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (non-performing loan : NPL) ซึ่งถ้ามีสะสมในระบบมากย่อมสร้างหายนะได้ ดังที่เคยเกิดกับประเทศไทยมาแล้ว ในวิกฤติการเงินปี พ.ศ.2540 เมื่อเป็นเช่นนี้ ระบบการเงินต้องอยู่บนหลักการแห่งปัญญาและอหิงสาที่เชื่อมโยงกับการผลิตและการบริโภค

มันเป็นเรื่องปกติที่ในการผลิตย่อมมีค่าใช้จ่ายในการลงทุนซึ่งเงินจากการลงทุนสามารถมาจากเงินที่เก็บสะสมหรือการขอยืมมาจากสถาบันการเงิน ในการนี้สถาบันการเงินที่ทำหน้าที่ปล่อยกู้ ต้องให้ความสำคัญในการให้กู้กับโครงการผลิตที่ยึดหลักอหิงสธรรม แน่หนอนว่าการปล่อยกู้ต้องคำนึงด้วยว่าธุรกิจมีความสามารถในการชำระเงินกู้หรือไม่ ซึ่งต้องคาดการณ์ความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจ ตรงนี้เป็นสิ่งที่ต้องระวังอย่างยิ่งเพราะถ้าหากผู้ให้กู้ประเมินศักยภาพโดยเน้นบทบาทของกำไรมากเกินไป อาจทำให้เกิดการปล่อยกู้ในโครงการที่ไร้อหิงสธรรมได้ ทางออกไปสู่ระบบการเงินแห่งพุทธคือ เราเสนอให้สร้างตัวชี้วัดทางเลือกในการประเมินการให้สินเชื่อที่ครอบคลุมทั้งมิติด้านธุรกิจและมิติด้านอหิงสธรรม ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของดัชนีการวัดความมีอหิงสธรรมของโครงการธุรกิจ โดยโครงการที่ขอกู้ต้องแสดงให้เห็น “ฉันทะ” แห่งการผลิต ซึ่งเป็นการผลิตสิ่งที่เพิ่มคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้คนและสังคม ถ้าหากธุรกิจหรือการผลิตใดมีค่าดัชนีที่สมดุลระหว่างความสามารถในการสร้างรายได้เพื่อชำระหนี้ และเจตจำนงแห่งฉันทะที่ดีงาม สถาบันการเงินย่อมสามารถให้กู้ได้

ส่วนการบริโภค ผู้บริโภคแสวงหารายได้ด้วยการไปทำงานหรือรับจ้าง เพื่อให้มีรายได้สำหรับใช้จ่ายในการบริโภค ตามหลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ การบริโภคควรเป็นไปเพื่อจัดหาปัจจัยสี่ในการบำบอดความจำเป็นทางร่างกายเพื่อให้

เกิดคุณภาพชีวิต โดยใช้ปัญญาเป็นตัวควบคุม แต่ทุกวันนี้แคมเปญบัตรเครดิตต่างๆ สวนทางกับหลักการปัญญานิยมทั้งสิ้น เพราะเป็นไปเพื่อการตอบสนองของวัตถุและนำมาสู่วงวนหนี้ที่ไม่จบสิ้น เมื่อเป็นเช่นนี้สถาบันการเงินต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเน้นยอดขาย (จำนวนเครดิตที่ปล่อยไป) มาสู่การนำเสนอสินค้าทางการเงินที่สอดคล้องกับปัญญานิยม เช่น แพคเกจการวางแผนการเงินที่ทำให้ลูกค้ามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยครอบคลุมการจัดการเงินที่เกี่ยวข้องกับ ปัจจัยสี่ รวมถึงการรับรองความเสี่ยงต่างๆจากอนิจจาแห่งชีวิตด้วยเบี้ยและการตอบแทนที่เป็นธรรมทั้งกรณีการเกษียณ และฉุกเฉินต่างๆ เช่น อุบัติเหตุ และเจ็บป่วย เป็นต้น

กลไกทางการเงินแบบปัญญานิยมที่กล่าวมาจะถูกขับเคลื่อนได้ต้องมี การปรับแนวคิดเกี่ยวกับ “ดอกเบี้ย” การจัดสรรเงินผ่านระบบปัญญานิยมต้องคิดดอกเบี้ยตามผลกระทบทางลบที่สร้างขึ้น โดยให้เป็นดอกเบี้ยบุญและดอกเบี้ยบาปตามลักษณะกิจกรรมของหน่วยธุรกิจซึ่งดอกเบี้ยบุญจะเป็นอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำพิจารณาจากการการทํากิจกรรมที่เพิ่มคุณค่าทางสังคม ศีลธรรม สุขภาพ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ผู้ประกอบการที่ยื่นกู้ในธุรกิจที่ไม่ก่อมลพิษ ทั้งในกระบวนการผลิตหรือกิจกรรมอื่น แต่ดอกเบี้ยบาปจะเป็นอัตราดอกเบี้ยที่สูง พิจารณาจากมูลค่าทางเศรษฐกิจที่มาจากความสูญเสียคุณภาพชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการทำลายสุขภาพของคนในสังคม หรือการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การพิจารณาดอกเบี้ยบุญหรือบาปนั้นมีความเป็นไปได้ เพราะโดยปกติธนาคารมีการคิดดอกเบี้ยแบ่งตามประเภทและคุณภาพของลูกค้าอยู่แล้ว เช่น การคิดอัตราแบบ MLR (minimum loan rate) สำหรับลูกค้าที่มีประวัติกู้ระยะยาวที่ดี หรือ MRR (minimum retail rate) สำหรับลูกค้ารายย่อยที่มีประวัติดี ในการกู้ส่วนบุคคลหรือเพื่อที่อยู่อาศัย ดังนั้นการออกแบบดอกเบี้ยบุญและบาปสามารถปรับจากสิ่งที่ธนาคารมีอยู่แล้ว และอาจออกแบบในลักษณะขั้นบันไดตามระดับบุญหรือบาปเพื่อให้การพิจารณาปล่อยกู้สะท้อนกิจกรรมที่มีอหิงสกรรมมากขึ้น

ตลาดหลักทรัพย์ มีหน้าที่สำคัญคือเป็นช่องทางระดมเงินออมไปสู่ผู้ลงทุน แต่ในปัจจุบันได้กลายเป็นช่องทางที่กระตุ้นกิเลสของมนุษย์ เพราะเต็มไปด้วยการเก็งกำไรราคาหุ้นโดยไม่คำนึงถึงปัจจัยพื้นฐาน และใช้ความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูล

สร้างความเหลื่อมล้ำของผลตอบแทนระหว่างผู้เล่นในตลาด (สถณีและคณะ 2557) ซึ่งทั้งหมดล้วนขัดกับหลักอหิงสธรรม ดังนั้นบทบาทของตลาดหลักทรัพย์ที่เกื้อหนุนปัญญานิยมคือการเน้นความโปร่งใส รวมถึงต้องมีบทบาททำให้เกิดการผลิตแบบปัญญานิยมได้กล่าวคือ ตลาดหลักทรัพย์สามารถประสานพลังกับภาคธุรกิจทำการระดมทุนในโครงการ “สีเขียว” หรือ โครงการธุรกิจขนาดใหญ่ที่เป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม หรือ โครงการ “สีขาว” อันเป็นการผลิตที่มีธรรมมาภิบาลและช่วยเหลือสังคมไปพร้อมกัน

ทั้งนี้บทบาทของสถาบันการเงินที่กล่าวมาข้างต้นจะเป็นไปไม่ได้เลยถ้าธนาคารกลางไม่ปรับบทบาทซึ่งทำให้เกิดระบบปัญญานิยม ธนาคารกลางมีหน้าที่หลักในการรักษาเสถียรภาพของระบบการเงินภายใต้กรอบเงินเฟ้อแบบยืดหยุ่น ซึ่งถือว่าการดำเนินการได้สอดคล้องกับหลักการปัญญานิยมอยู่ระดับหนึ่ง เพราะหลังจากวิกฤติในปี 2540 เป็นต้นมา ธนาคารแห่งประเทศไทยดำเนินนโยบายการเงินด้วยความ “รอบคอบ” พิจารณาได้จากระดับราคาที่มีเสถียรภาพสูง⁴ (ไม่มีภาวะเงินเฟ้อรุนแรง) และสามารถรักษาเงินทุนสำรองระหว่างประเทศในอัตราที่สูงกว่าหนี้ต่างประเทศได้⁵ อย่างไรก็ตามลำพังเพียงบทบาทตามปกติคงมีอาจกระตุ้นให้เกิดระบบการเงินแบบปัญญานิยมได้ ธนาคารกลางต้องแสดงเจตจำนงอย่างแรงกล้าต่อการดำเนินโครงการด้านการเงินที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ในปัจจุบัน โครงการของธนาคารกลางที่สอดคล้องกับระบบการเงินแนวพุทธที่มีอยู่บ้าง เช่น โครงการ “คลินิกแก้หนี้” ซึ่งอาจมองได้ว่าเป็นการจัดการ “ของเสีย” ในระบบการเงินและเป็นการปลดทุกข์หนี้อันเกิดจากการบริโภคของผู้คน โดยคลินิกแก้หนี้เป็นหนึ่งในร่วมโครงการธนาคารเพื่อความยั่งยืน (sustainable banking) อันเป็นโครงการที่มุ่งพัฒนาระบบธนาคารโดยคำนึงถึง สิ่งแวดล้อม สังคม และธรรมาภิบาล โครงการที่กล่าวมานี้

⁴ การประเมินโดย Grenville and Ito (2010) พบว่าการดำเนินงานภายใต้เป้าหมายเงินเฟ้อของธนาคารแห่งประเทศไทยทำได้ดี เพราะการเคลื่อนไหวของอัตราเงินเฟ้อพื้นฐานอยู่ในช่วงที่นโยบายกำหนดถึงร้อยละ 90

⁵ ในปี 2561 ธนาคารแห่งประเทศไทยมีอัตราเงินสำรองระหว่างประเทศต่อหนี้ต่างประเทศถึงร้อยละ 324.43

นับได้ว่ามีความสอดคล้องกับเจตจำนงในการสร้างระบบการเงินแห่งพุทธอยู่บ้าง เพราะแม้เป็นโครงการที่ดีแต่มันยังเน้นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุแห่งหนึ่งอยู่

การดำเนินงานการธนาคารเพื่อความยั่งยืนของธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น ได้มูมมองมาจาก Jeucken and Bouma (1999) และ Kaeufer (2010) เพื่อเป็นเค้าโครงแบ่งระดับการดำเนินงานของสถาบันการเงินไปสู่ความยั่งยืน ซึ่งเป้าหมายอันดับสุดท้ายของตัวแบบนี้คือการมุ่งให้สถาบันการเงินมีหลักการดำเนินธุรกิจเพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่ยั่งยืนในระยะยาวสูงสุด และถึงพร้อมด้วยเป้าหมายที่ต้องการแก้ไขปัญหาดังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ซึ่งฝ่ายนโยบายกำกับสถาบันการเงิน (2561) ให้ความเห็นว่าในปัจจุบันการกำกับสถาบันการเงินไทยยังอยู่ในระดับเริ่มต้น คือ เพิ่งเริ่มมีการผนวกเอาความคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมมาประเมินความเสี่ยงด้านเครดิต ตรงนี้อาจเป็นโอกาสอันดีที่ผู้ดำเนินนโยบายสามารถสอดแทรกหลักการการเงินแห่งเศรษฐศาสตร์แนวพุทธเข้าไปในแผนการธนาคารเพื่อความยั่งยืน เพื่อ “ยกระดับ” ไปสู่การสร้าง สถาบันการเงินที่มี “ปัญญานิยม” และ “อหิงสกรรม” ในระยะยาว ซึ่งการไปถึงเป้าหมายนั้นธนาคารกลางต้องส่งสัญญาณให้คุณค่าแก่การจัดการของสถาบันที่ไม่ใช่แค่การจัดการที่ “ฉลาด” ในความหมายทางตะวันตกในการออกผลิตภัณฑ์ที่คำนึงถึงต้นทุนสิ่งแวดล้อมและสังคมเท่านั้น หากแต่ต้องมีบทบาทเชิง “ปัญญา” แนวพุทธในเชิงรุกผ่านโครงการต่างๆ ที่เกื้อกูลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการเงิน ทั้งผู้กู้ ผู้ออม นักลงทุน ประชาชน และสถาบันการเงินพันธมิตร ในการร่วมสร้างวัฒนธรรมทางการเงินที่มีสติและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองด้วย

อย่างไรก็ตามการไปสู่เป้าหมายของระบบการเงินแห่งเศรษฐศาสตร์แนวพุทธยังมีความท้าทายอยู่อีกมาก เพราะภาคการธนาคารยังคงต้องสัมพันธ์กับภาคธุรกิจที่มีกิจกรรมกระตุ้นการบริโภคและการผลิตที่เกิดตันทนา เช่น การผลิตสิ่งมั่วเมาต่างๆ รวมถึงองค์กรธุรกิจที่ขยายตัวในลักษณะผูกขาดทั้งต้นน้ำและปลายน้ำ ตรงนี้จึงเป็นโจทย์สำคัญว่าการผลักดันระบบการเงินของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธจะสามารถต่อรอยกับอำนาจของทุนได้มากน้อยเพียงไร

บทสรุป

บทความต้องการเสนอแนวคิดเรื่องระบบการเงินของเศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธ ภายใต้หลักการปัญญานิยมและอหิงสธรรม บทความนี้เสนอว่าในด้านการผลิต สถาบันการเงินจำเป็นต้องพัฒนาดัชนีวัดฐานะของหน่วยผลิตเพื่อเป็นเกณฑ์ประเมินสินเชื่อในโครงการธุรกิจต่างๆ ในส่วนด้านการบริโภค ธนาคารต้องนำเสนอผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่ตอบสนอง “คุณภาพชีวิต” ผ่านสินค้าทางการเงินที่ช่วยบรรเทาความเสี่ยงต่างๆ ซึ่งทั้งฝั่งผู้กู้และผู้ให้กู้ต้องประสานกับด้วยหลักการดอกเบี้ย “บุญ” และ “บาป” เพื่อส่งสัญญาณให้ใช้ทรัพยากรการเงินเพื่อกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม สุดท้ายนี้สถาบันแกนกลางทั้งตลาดหลักทรัพย์และธนาคารกลางสามารถมีบทบาทในการยกระดับวัฒนธรรมการเงินแบบพุทธได้ โดยมีบทบาทในการระดมทุนในธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และยกระดับการจัดการธนาคารเพื่อความยั่งยืนภายใต้กรอบคิดตะวันตกไปสู่การกำกับให้สถาบันการเงินมีปัญญาและอหิงสาในแบบเศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธ

เอกสารอ้างอิง

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2550). “เศรษฐกิจศาสตร์ “บุญนิยม” ใน กนกศักดิ์ แก้วเทพ (บรรณาธิการ), *เศรษฐกิจศาสตร์ธรรมิกราชา*. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐกิจศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นรชิต จิรสิทธิ์ธรรม. (2559). “การ “เลือก” ในบริบทเศรษฐกิจศาสตร์: บทวิจารณ์ตลาดเสรีของนีโอคลาสสิก”. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 3(3). 135-62
- ป.อ. ปยุตโต (2548). *เศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- ฝ่ายนโยบายกำกับสถาบันการเงิน (2561). “Sustainable Banking การธนาคารเพื่อความยั่งยืน” *BOT พระสยาม Magazine*. ฉบับที่ 5 กันยายน-ตุลาคม.
- สถณี อาชวานันทกุล, ณัฐสิริ วัชรเกียรติวงศ์, และ วณิชา ดิเรกอุดมศักดิ์. 2557. “ความเหลื่อมล้ำกับตลาด

- ทุนและกรณีหุ้นการเมือง” บทที่ 3 ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร บรรณาธิการ, *สู่สังคมไทยเสมอหน้า*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน
- อภิชัย พันธเสน. (2547). *พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อมรินทร์
- อี.เอฟ ชูเมกเกอร์. (2537). *จิ๋วแต่แจ๋ว [Small Is Beautiful]* (สมบุญรณ์ สุภศิลป์, ผู้แปล). นนทบุรี : หนังสือสาयน้ำ.
- ฮาร์วีย์, เดวิด. (2555). *ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของลัทธิเสรีนิยมใหม่ [A Brief History of Neoliberalism]* (เก้งกิจ กิติเรียงลาภ, นรุตม์ เจริญศรี, ภาควดี วีระภาสพงษ์, สุรัตน์ โหราชัยกุลและอภิรักษ์ วรณสาธพ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สวนเงินมีนา.
- Essen, Juliana. (2005). *Right Development : The Santi Asoke Buddhist Reform Movement of Thailand*. New York : Lexington Books.
- Grenville, Stephen and Ito, Takatoshi .(2010). *An Independent Evaluation of the Bank of the Bank of Thailand's Monetary Policy under the Inflation Targeting Framework, 2000-2010*. Bangkok: Bank of Thailand.
- Heikkilä-Horn, Marja-Leena. (1996). *Santi Asoke Buddhism and Thai State Response*. Turku : Åbo Akademi University Press.
- Jeucken, Marcel H.A. and Bouma, Jan J. (1999) “The Changing Environment of Banks” *Greener Management International*. 27. 21-35
- Kaeufer, Katrin (2010). *Banking as a Vehicle for Socio-economic Development and Change: Case Studies of Socially Responsible and Green Banks*. Cambridge: Presencing Institute, MIT.
- Landreth, H., and Colander, D. (2013). *History of Economic Thought*. 4nd ed. Toronto and Boston: Houghton Mifflin Company.
- Mackenzie, Rory. (2006). *New Buddhist Movements in Thailand*. London : Routledge.

- Maniatis, Thanasis (2012) "Marxist Theories of Crisis and the Current Economic Crisis" *Forum for Social Economics*, 41(1). 6-29
- Photis, Lysandrou (2019). "Global inequality and the global financial crisis: the new transmission mechanism," Chapters, in: Jonathan Michie (ed.), *The Handbook of Globalisation*. Edward Elgar Publishing.